

Η κατάσταση των εργασιακών σχέσεων στην σημερινή συγκυρία

του Απόστολου Καψάλη /διδάκτορα εργασιακών σχέσεων Παντείου Πανεπιστημίου

Η οικονομική κρίση που «πυροδότησε» η πανδημία έχει σημαντικές συνέπειες στην αγορά εργασίας. Ποια είναι η κατάσταση που έχει δημιουργηθεί και πού βαδίζουμε;

Οι πληγές που έχουν προκληθεί στις εργασιακές σχέσεις είναι βαθιές, δυσεπούλωτες και εκτείνονται σε τέσσερα επίπεδα.

Πρώτον, έχει προκληθεί βίαιη και γενικευμένη **φτωχοποίηση** όχι μόνο των απολυμένων, αλλά και εκείνων που είδαν να συρρικνώνονται τα εισοδήματά τους, με θεμιτά και αθέμιτα μέσα, άλλοτε στα όρια του επιδόματος των 534 ευρώ σε περιπτώσεις αναστολής των συμβάσεών τους και άλλοτε με ευθείες μειώσεις αποδοχών με ή και χωρίς μείωση των ωρών εργασίας.

Δεύτερον, καταγράφεται ήδη η περαιτέρω ενίσχυση του μόνιμου τα τελευταία χρόνια φαινομένου της «**ευελιξίας**» στην εργασία, δηλαδή είτε της κυριαρχίας στις νέες προσλήψεις της μερικής και της εκ περιτροπής εργασίας είτε της αντίστοιχης μετατροπής των συμβάσεων σε βάρος της πλήρους και της σταθερής απασχόλησης, με ή κυρίως χωρίς εργατική «συναίνεση».

Τρίτον, διαπιστώνεται ραγδαία εξάπλωση της αδήλωτης και εν γένει της **μη νομότυπης απασχόλησης** με δύο νέα χαρακτηριστικά: αφενός τις ψευδο-αναστολές συμβάσεων εργασίας και αφετέρου την υλοποίηση παρελκυστικών εκδοχών συμπερίληψης στο πρόγραμμα ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ. Έτσι:

-Φροντιστήρια μέσης εκπαίδευσης λειτουργούν κανονικά (με τηλε-εκπαίδευση) αλλά με το 100% των εργαζομένων τυπικά δηλωμένους

στο ΕΡΓΑΝΗ σαν τελούντες σε αναστολή.

-Χιλιάδες εργαζόμενοι στον επισιτισμό πληροφορήθηκαν στις αρχές Σεπτέμβρη, συχνά... ενώπιον του ΑΤΜ, ότι τον Αύγουστο, κατά τον οποίο μάλιστα εργάζονταν υπερωριακά, ευρίσκοντο σε καθεστώς αναστολής. Παρεπόμενη συνέπεια αυτής της γενικευμένης ανομίας στην εργασία είναι ο εθισμός μεγάλου αριθμού μισθωτών στην παραβατική απασχόληση όχι μόνο για λόγους επιβίωσης, αλλά και ως έκφραση απαξίας σε ένα σύστημα κοινωνικής προστασίας που καταρρέει.

Τέλος, τέταρτον, τα μέτρα που λαμβάνονται από τον Μάρτη και έπειτα στην αγορά εργασίας, στην πραγματικότητα απλώς μεταθέτουν χρονικά την έξαρση (και) της στατιστικής **ανεργίας**, η οποία έτσι κι αλλιώς αυξάνεται το τελευταίο εξάμηνο.

Η κυβερνητική επιλογή να μη δημοσιεύονται ούτε να δίδονται προς επεξεργασία σε ερευνητικά Ινστιτούτα τα στατιστικά στοιχεία αναφορικά με όλες αυτές τις πτυχές λειτουργίας των μέτρων «αντιμετώπισης» των συνεπειών της πανδημίας στην αγορά εργασίας δυσκολεύει την εκπόνηση συγκεκριμένων σεναρίων. Παρ' όλα αυτά, είναι βέβαιο ότι πλέουμε σε αχαρτογράφητα και φουρτουνιασμένα νερά, εφόσον με τη σταδιακή επιστροφή στην «κανονικότητα» μετά την άνοιξη του 2021 η κατάσταση στην εργασία θα είναι ανεξέλεγκτα επιδεινωμένη.

Το νομοθετικό έργο της κυβέρνησης στοχοποιεί, μεταξύ άλλων, και τα εργασιακά και συνδικαλιστικά δικαιώματα, υπονομεύοντάς τα πέρα από κάθε όριο. Είναι αυτό πτυχή αυτής της ιδιόμορφης κατάστασης εξαίρεσης που έχει επιβληθεί με πρόσχημα την πανδημία, έχει επιταχυνθεί λόγω πανδημίας ή ήταν μέρος ενός προγράμματος που θα εφαρμοζόταν ούτως ή άλλως;

Εκτός από τις νομοθετικές παρεμβάσεις της περασμένης άνοιξης (αναστολές συμβάσεων, εξ αποστάσεως εργασία, μεταφορά προσωπικού, προσωπικό ασφαλούς λειτουργίας/ ΣΥΝ-ΕΡΓΑΣΙΑ), καμία άλλη αντεργατική νομοθετική παρέμβαση δεν έχει υιοθετηθεί εν μέσω πανδημίας. Ακόμη και το διαβόητο

«νομοσχέδιο Βρούτση», έτοιμο σε κάποια κεφάλαια ήδη από το φθινόπωρο του 2019, όλο «διαρρέει» στα ΜΜΕ ή κατατίθεται τους τελευταίους μήνες και όλο πάει πίσω.

Κατά την άποψή μου, η νέα αφήγηση για την απορρύθμιση της εργασίας ξεκίνησε ήδη από το καλοκαίρι του 2019 με την υποβάθμιση του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας και τη γενναία μείωση όλων σχεδόν των κατηγοριών προστίμων ή κυρώσεων για τη παραβίαση της εργατικής νομοθεσίας. Εν συνεχεία, η αφήγηση αυτή επισημοποιήθηκε με τον ομώνυμο τίτλο του οικείου νόμου «Επενδύω στην Ελλάδα». Ωστόσο, μια προαποφασισμένη πορεία επιπλέον δυσμενών νομοθετικών αλλαγών σε όλο το εύρος των εργασιακών σχέσεων (συλλογικών, ατομικών, παραβατικότητα) μετά από αυτόν τον πολυνόμο 4635/2019 επιβραδύνθηκε σαφώς λόγω της πανδημίας, αλλά επίκειται τους επόμενους μήνες. Άλλωστε, δεν υπάρχει λόγος για βιασύνη: το εργατικό δίκαιο έχει υποστεί τεράστιες απώλειες την τελευταία δεκαετία, έτσι ώστε και στη σημερινή του κατάσταση δεν μπορεί να εξασφαλίσει το απαραίτητο προστατευτικό πλαίσιο για την εργατική πλευρά. Με μια εξαίρεση: την ανάγκη για γενναία αποδόμηση και του συνδικαλιστικού δικαίου, με στόχο η κυβέρνηση και η εργοδοσία στην Ελλάδα να ξεμπερδεύουν μια και καλή με τα συνδικάτα και έτσι να επιδιώξουν να μετριάσουν ή και να αναχαιτίσουν τις εργατικές αντιστάσεις του άμεσου μέλλοντος.

Ωστόσο, τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των παρεμβάσεων της καραντίνας είναι άκρως ανησυχητικά. Κατ' εξαίρεση σε σχέση με ό,τι παρατηρήθηκε σε όλες τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, τα μέτρα της πανδημίας α) ελήφθησαν με αντιδημοκρατικό/αντικοινοβουλευτικό τρόπο, χωρίς ίχνος κοινωνικής διαβούλευσης ή συλλογικής διαπραγμάτευσης, β) αποτελούν ελαστικότερες εκδοχές ακραία ευέλικτων μορφών απασχόλησης που προϋπήρχαν, γ) επεκτείνουν στα όρια της αυθαιρεσίας το απόλυτο διευθυντικό δικαίωμα και δ) επιδοματοποιούν τις αποδοχές που προέρχονται από τη μισθωτή εργασία, εφόσον κατά την αναστολή των συμβάσεων το οριζόντιο ιδιότυπο βοήθημα των 534 ευρώ δεν τελεί σε συνάρτηση με τον καταβαλλόμενο ή τον νόμιμο μισθό, έστω σε

χαμηλό ποσοστό αναπλήρωσης της τάξης 50% ή 60%, όπως συνέβη κατά κόρον σε άλλες χώρες. Σε συνδυασμό και με τη φιλοσοφία των αντίστοιχων προτάσεων της Έκθεσης Πισσαρίδη για το μέλλον της εργασίας στην Ελλάδα, κατεπείγει να γίνει κατανοητό ότι σχεδιάζεται να εφαρμοστούν -για άλλη μια φορά πειραματικά- στη χώρα μας αντικοινωνικές πολιτικές στο πλαίσιο ενός ακραία αυταρχικοποιημένου νεο-φιλελευθερισμού αυτή τη φορά, οι οποίες έχουν εφαρμοστεί με «επιτυχία» από το ΔΝΤ σε χώρες της Λατινικής Αμερικής, της Ασίας και της Αφρικής. Υπό την έννοια αυτή, ναι, πιθανόν η κατάρρευση που θα επιφέρει η συνέχιση της ύφεσης και της κρίσης λόγω της πανδημίας να επιχειρηθεί να αξιοποιηθεί για την επίσπευση αυτών των μεθοδεύσεων. Αν αυτό συμβεί, τα μνημόνια της προηγούμενης δεκαετίας θα μοιάζουν παιδική χαρά...

3. Η πρόσφατη απεργία της 26ης Νοεμβρίου ήταν πιο πετυχημένη σε σχέση με άλλες αλλά δεν αποτελεί εξαίρεση. Οι απεργίες πλέον γίνονται «εθιμοτυπικές», πρέπει να γίνουν ενώ όλοι γνωρίζουν από πριν ότι θα αποτύχουν. Είναι πλέον ένα όπλο αναποτελεσματικό ή ένα όπλο που χρησιμοποιείται με λάθος τρόπο; Τι πρέπει να συμπεράνουμε και τι πρέπει να γίνει;

Τέτοιου είδους και βεληνεκούς απεργιακές κινητοποιήσεις θα τις παίρνει ο τυφώνας του επερχόμενου αυταρχικού νεο-φιλελευθερισμού. Δεν πρόκειται πάντα για εθιμοτυπικές απεργίες, με εξαίρεση κάποιες επετειακού χαρακτήρα, αλλά σίγουρα με τον τρόπο που αξιοποιείται το όπλο αυτό και αναποτελεσματικό καθίσταται και τείνει να εκφυλίζεται στα μάτια των εργαζομένων. Από την άλλη, αν η απεργία ήταν ακίνδυνη, δεν θα επέσπευδε η κυβέρνηση τις αλλαγές στον συνδικαλιστικό νόμο 1264/1982 στο πλαίσιο του νέου νόμου Βρούτση στην κατεύθυνση μάλιστα της ποινικοποίησης της συνδικαλιστικής δράσης και της παρεμπόδισης της μαχητικής απεργίας.

Είναι προφανές ότι είναι πλέον ζωτικής σημασίας να γίνουν απεργίες που θα κερδίζουν, που θα υποχρεώσουν την άλλη πλευρά σε διαπραγμάτευση, σε υπαναχώρηση και στην υλική ικανοποίηση

κάποιων στοιχειωδών αιτημάτων. Πρέπει να σπάσει το αρνητικό σερί της δεκαετίας σε αυτό το πεδίο. Συνεπώς, τέτοιου είδους νικηφόρες απεργίες α) θα είναι καλά προετοιμασμένες επί σειρά μηνών, β) θα έχουν προοπτικές μαζικής συμμετοχής σε νευραλγικούς κλάδους, όπου υπάρχουν κινηματικό συγκριτικό πλεονέκτημα και ευνοϊκότερες προϋποθέσεις επιτυχίας, γ) θα στηριχθούν εμπράκτως και πολύπλευρα από ευρύτερες συνδικαλιστικές-εργατικές δυνάμεις και δ) θα είναι σε θέση να αμφισβητήσουν τα όρια της καταστολής, προφανώς υπερβαίνοντας το σύμπλεγμα της λελογισμένης ή συμβολικής αντι-βίας ως προς τις μεθόδους άμυνας και προστασίας των συμμετεχόντων στους χώρους δουλειάς και στον δρόμο.

Αυτές τις μέρες του Δεκέμβρη είναι η κατάλληλη στιγμή για να ξεκινήσει η εντατική προετοιμασία σειράς προπαρασκευαστικών δράσεων και κινητοποιήσεων με ορίζοντα έναν απεργιακό (και όχι πατριδοκάπηλο και εθνικιστικό) Μάρτιο 2021 στον κλάδο του επισιτισμού-τουρισμού, στον οποίο πάνω από το 80% των νέων θέσεων εργασίας είχε δημιουργηθεί τον Μάρτη του 2019. Αντίστοιχα, οι χώροι της ιδιωτικής και της δημόσιας παιδείας και κυρίως υγείας συγκεντρώνουν ο καθένας τους πολλές από τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις επιτυχίας στο πλαίσιο απεργιών και άλλων εργατικών διεκδικήσεων, οι οποίες, επιπλέον, μπορούν να τύχουν (πιο) εύκολα και της στήριξης ευρύτερων τμημάτων του κοινωνικού συνόλου.

4. Το εργατικό κίνημα έχει ηττηθεί, οι δευτεροβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις είναι δέσμιες της πλέον εκφυλιστικής εκδοχής συνδικαλιστικής γραφειοκρατίας, το νομοθετικό έργο της κυβέρνησης/των κυβερνήσεων προωθεί τον εργοδοτικό συνδικαλισμό, η εργοδοτική ασυδοσία έχει ξεπεράσει τα όρια. Υπάρχουν δυνατότητες για ανασυγκρότηση του εργατικού κινήματος και υπό ποιες προϋποθέσεις;

Τα πιο δραστήρια και ριζοσπαστικά κομμάτια του ανταγωνιστικού κινήματος την περασμένη άνοιξη συμπύκνωσαν τις πολιτικές παρεμβάσεις τους εν μέσω καραντίνας στα εξής δύο προτάγματα: «κανένας/καμία μόνος/η στην κρίση» και «θα λογαριαστούμε

μετά». Όμως, όταν ήδη από τον Μάη κάποια στιγμή ήρθε το «μετά», δεν πραγματώθηκε το δεύτερο σύνθημα, με συνέπεια σε μεγάλο βαθμό να ακυρωθεί και το πρώτο. Η βούσα και αφερέγγυα κινηματική σιωπή κατά τους καλοκαιρινούς μήνες αφαίρεσε κάθε συλλογική προοπτική για τις υποτελείς τάξεις και κυρίως για τα πλέον ευάλωτα και πληγέντα μέλη τους. Ως εκ τούτου, από τον περασμένο Σεπτέμβρη, ενόψει της επερχόμενης έξαρσης της πανδημίας και του νέου lock down, αναπτύσσονται ραγδαία ατομικές ή και ατομικιστικές λογικές επιβίωσης, σε βάρος μάλιστα των θεμελιωδών αξιών της αλληλεγγύης και της κοινής δράσης.

Υπάρχουν πολλά περιθώρια, αλλά και αφορμές, για την ανασυγκρότηση του εργατικού κινήματος, αλλά οι δυνάμεις του δείχνουν να έχουν βαλτώσει. Μια εξήγηση είναι ότι έχει στερέψει η έμπνευση σχετικά με το ποιος θα ήταν ο κατάλληλος «επισπεύδων» της εργατικής αντεπίθεσης, μολονότι αυτή κρίνεται απολύτως αναγκαία και εφικτή. Πέφτει δε βαριά και η απογοήτευση από την αποτυχία των κινηματικών δράσεων του πρώτου μισού της δεκαετίας λόγω της μη αναχαίτισης της μνημονιακής βαρβαρότητας. Παραδόξως, οι προσδοκίες συνεχίζουν να επικεντρώνονται σχεδόν αποκλειστικά στις υπάρχουσες συνδικαλιστικές οργανώσεις, μολονότι, όπως πολύ σωστά αναφέρεται στην ερώτηση, οι πάντες αναγνωρίζουν ότι αυτές στην κατάσταση που είναι σήμερα αποτελούν μέρος του προβλήματος και όχι της λύσης – και στα τρία επίπεδα! Μήπως έχει έρθει επιτέλους η ώρα αφενός να αμφισβητηθεί με έργα η υφιστάμενη ξεπερασμένη οργανωτική δομή του συνδικαλιστικού κινήματος και αφετέρου να αναζητηθούν εξω-συνδικαλιστικά κέντρα εργατικής οργάνωσης, όχι ανταγωνιστικά ή με απαξιωτική στάση προς τα συνδικάτα, αλλά υποστηρικτικά προς αυτά και κυρίως ως μέσα αναζήτησης μιας σύγχρονης συνδικαλιστικής οργανωτικής δομής;

Στη σχετική συζήτηση θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη τα εξής δεδομένα: α) τα ιστορικά χαμηλά ποσοστά (μάλλον μονοψήφια) τόσο της συνδικαλιστικής πυκνότητας όσο και της κάλυψης από συλλογικές συμβάσεις εργασίας, β) η πλήρως αποκεντρωμένη

συλλογική διαπραγμάτευση, εκεί που υπερτερεί ο αντίπαλος (επιχείρηση, άτομο), γ) η καθολική παραγνώριση του θεσμικού ρόλου των συνδικάτων από εργοδότες και κυβερνήσεις, δ) η επικράτηση ενός αντιδημοκρατικού και αυταρχικού μοντέλου εργασιακών σχέσεων σε βάρος θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Με βάση αυτά, μια αρχή προβληματισμού θα μπορούσε να αποτελέσει κατ' αντίστροφη μεθοδολογική πορεία το εξής σχήμα: α) μεγάλες, καθετοποιημένες και ενιαίες ιδεολογικοπολιτικά & οργανωτικά ενώσεις, χωρίς διάκριση δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, β) συγκέντρωση δυνάμεων με έμφαση στην πρωτοβάθμια κλαδική οργάνωση πανελλαδικής εμβέλειας, με τοπική αναφορά και επιχειρησιακή εκπροσώπηση (όπου είναι αυτό εφικτό) αλλά και με συγχωνεύσεις πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων οργανώσεων, γ) λειτουργία ευρύτερων σχημάτων εργατικής αναφοράς σε τοπικό επίπεδο με πολύπλευρη κοινωνική και κινηματική δράση ως άτυπες ή και επίσημες δομές εργατικής αντι-εξουσίας και αλληλεγγύης. Ένας τέτοιος προσανατολισμός, η υλοποίηση του οποίου ασφαλώς απαιτεί πολύ χρόνο, δύναται εντούτοις να προσφέρει άμεσα μια νέα προοπτική συστράτευσης παροπλισμένων κινηματικά εργαζομένων, αλλά και να αντλεί ανατροφοδότηση από τις νέες εφεδρείες της μισθωτής εργασίας.

5. Στις πρόσφατες κινητοποιήσεις ενάντια στις κατασταλτικές νομοθετικές ρυθμίσεις του Μακρόν ανέμιζαν σημαίες συνδικαλιστικών οργανώσεων, των οποίων η συμμετοχή φαίνεται ότι είναι σημαντική. Τι σηματοδοτεί αυτό; Κάποιου είδους νέα πολιτικοποίηση του εργατικού κινήματος; Την αίσθηση αδιεξόδου όσον αφορά την αποτελεσματικότητα των παραδοσιακών συνδικαλιστικών μορφών πάλης; Τη δημιουργία «μικτής» κινηματικής πρωτοπορίας στην οποία συμμετέχει πλέον και η συνδικαλιστική πρωτοπορία;

Πολύ δύσκολη ερώτηση. Η στάση των γαλλικών συνδικάτων με αφορμή τις κινητοποιήσεις των Κίτρινων Γιλέκων ή πιο πρόσφατα κατά τις αντικατασταλτικές διαδηλώσεις ήταν αμφίσημη και δέχθηκε σκληρή κριτική. Αλλά η εργατική «σημαία» και ο συμβολισμός της είναι άλλο πράγμα. Στην Γαλλία, χώρα με το

χαμηλότερο ποσοστό συνδικαλιστικής πυκνότητας, αντλούνται διαχρονικά ιδέες και στηρίγματα από την πλούσια και αυθεντική παράδοση εργατικών αγώνων δύο αιώνων στη βάση μιας κουλτούρας κινητοποίησης πέρα και πάνω από τα στεγανά των επίσημων οργανώσεων. Η εικόνα που αναφέρετε στην ερώτησή σας μας βοηθά να κατανοήσουμε τη διαφορά ανάμεσα από τη μία στα συνδικάτα σαν οργανώσεις ή δομές σήμερα και από την άλλη στο θεσμό του συνδικαλισμού και τα συλλογικά οράματα και αξίες της οργανωμένης πάλης της εργατικής τάξης. Άλλωστε, το συνδικάτο και η εργατική συλλογικότητα είναι το σπίτι του εργαζόμενου και της εργαζόμενης, το τελευταίο καταφύγιο πριν την απόλυτη ιδιώτευση, εφόσον τα κόμματα και οι κλασικές οργανώσεις, ιδίως στην Αριστερά, υπολείπονται αξιοπιστίας και παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αντιδημοφιλείς στις τάξεις των νέων σε ηλικία εργαζομένων. Ιδίως σε χώρες όπως η Ελλάδα, όπου ο εκφυλισμός του ΣΥΡΙΖΑ και της κυβερνησιμότητάς του συμπαρασύρει και άλλες πολιτικές ομάδες.

Σε κάθε περίπτωση, το γαλλικό παράδειγμα οδηγεί σε δύο αρχικές διαπιστώσεις. Πρώτον, σε κάθε χώρα τη διέξοδο στα διλήμματα εγκλωβισμού που αναπτύχθηκαν στην προηγούμενη ερώτηση δεν μπορεί να την προσφέρει παρά μόνον η κίνηση και η υπέρβαση των προσκομμάτων που βάζει το χθες. Και δεύτερον, ότι το άλλοθι της γραφειοκρατίας για την επιλογή της αδράνειας έχει παρατραβήξει. Όταν βρέχει καταρρακτωδώς αλλά πρέπει να βγεις έξω, δεν μένεις σπίτι, αλλά ανοίγεις ομπρέλα ή φοράς αδιάβροχο. Μέχρι να ανακαταληφθούν τα συνδικάτα και να απαλλαγούν από τις επαγγελματικές γραφειοκρατίες που τα κατέχουν, δεν είναι δυνατόν να υποχωρεί εξ αυτού του λόγου η συνδικαλιστική πάλη.

Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι η απόσταση από τον δρόμο έως την πόρτα της επιχείρησης είναι πολύ μεγάλη. Μένοντας στο παράδειγμα της Γαλλίας, σε σχετικές έρευνες διαπιστώνεται ότι τα 2/3 των εργαζομένων που εργάστηκαν με τηλεργασία εν μέσω καραντίνας θα ήθελαν να συνεχίσουν να εργάζονται από απόσταση και μετά από αυτήν. Σε αντίστοιχη έρευνα που δημοσιεύτηκε

πρόσφατα στην Ελλάδα, όπου δεν υπάρχει καν ολοκληρωμένο νομικό πλαίσιο για τη συγκεκριμένη μορφή ευελιξίας, το ποσοστό των εργαζομένων που θεωρεί θετική εξέλιξη την γενίκευση της τηλεργασίας ανέρχεται σε περίπου 38%. Πέρα από τα άμεσα οφέλη σε επίπεδο χρόνου και χρημάτων μετακίνησης, είναι προφανές ότι η οργάνωση της δουλειάς στην επιχείρηση γίνεται με τρόπο αντιδημοκρατικό και αυταρχικό και έτσι δυσβάσταχτο για την πλειονότητα των μισθωτών. Το αντανακλαστικό ανάθεμα και η απλή καταγγελία από τα συνδικάτα των απορρυθμίσεων που εισηγούνται οι αντίπαλοί τους, δεν επαρκούν.

Πηγή: commune.org.gr